

Egy nemzeti kulturális fórum vezetőjének őszinte vallomása: avagy hol kezdődött az „ellenzékiesség” 1985-ben Magyarországon?

„Sok ilyen hadnagyra lenne szüksége a magyar irodalomnak!”
(Lakitelek, 1991.)

A helyszín: Bács-Kiskun megye, Kiskunmajsa. Ezen a településen folytat a mai napig kiemelkedő tevékenységet¹ az az intézmény, amely megközelítőleg négy év alatt (1981–1985) vált az ország egyik legeredményesebben működő közművelődési közösségévé. A kiskunmajsai Könyvbarát Kör és Helytörténeti Gyűjtemény a Kádár-korszakban – amikor a helytörténeti tárgyi és szellemi örökségének „valós” megőrzését rendkívüli módon „lekezeltek” – a népi és nemzeti értékek védőbástyájaként működött (helyet szorítva a népi irodalom és a nemzeti hagyományok, a paraszti kultúra ápolásának), majd vált egyik pillanatról a másikra a nemzeti sajtó célpontjává 1985 decemberében.

Az utókor számára a korszak fonákságainak jó példájaként szolgál a népi hagyomány ápolására törekvő Helytörténeti Gyűjtemény létrejötte és az azt követő események sora. A városban született grafikus, Konecsni György nevét későbbiekben megkapó Helytörténeti Gyűjtemény éppen a kiskunmajsai Jonathán Termelőszövetkezet (TSz.) központi fekvésű, felszabadult irodaépületében, a „kultúramecénás”, „dr. Vedres Ferenc tsz-elnök kezdeményezésére” (Kozma Huba 2008, 106–107), mint a „[...] népművészeti és művészeti hagyományok országgraszoló példát teremtő gondosa [...]”-ként (Heltai Nándor, Kiskunmajsa, 1982, 7)² jött létre 1981. május 1. napján, majd négy évvel később pontosan a fentiekben említett elnök személyes utasítására került „pecsét” a kitűnően működő intézmény ajtajára.

A korabeli sajtóorgánumok politikai befolyásoltságának következtében többféleképpen tállták az ominózus eseményeket,³ így az emberekben bőven maradtak kérdések a tragikus hirtelenséggel bekövetkező „zárlat” után, amelynek a *Magyar Hírlap* tudósítása szerint többek között halálos áldozata is volt. (Ferenc napjának hajnalán. A kiskun krimi halottja? *Magyar Hírlap*, 18. évf., 1985, 283. sz. [dec. 4.], 6.)

HAJAGOS CSABA levéltáros a Bács-Kiskun megyei levéltárban.

A termelősövetkezet és elnökének kezdeményezése az alapítást követő években kifejezetten hasznos „reklám” és pártpropaganda-eszköznek minősült, ám 1985-re a helyzet megváltozott, amelynek végpontját az gyűjtemény ahtájának lelakatołása jelentette. Az intézmény alapító és működtető tagjai (dr. Vedres Ferenc tsz. elnök, Csík Antal, Darányi Éva és Kozma Huba) áldozatos munkájának köszönhetően kiválóan folytatta tevékenységét, évről évre gazdagította állományát, időszaki kiállítások keretében újabb és újabb tárlatokat rendezett, majd 1982 februárjában szabadkéményes, középpadkás tájházzal bővült, melynek korhű berendezésével Kiskunmajsa paraszti népességének életkörülményeit igyekezett a látogatók számára szakszerűen bemutatni. Kozma Huba (2008) igazgató így méltán jelentette ki, hogy a gyűjtemény hármas feladatát – gyűjtés, feldolgozás, bemutatás – a néprajz és a helytörténet örökségének kiemelt szakértelemmel elvégzett gondozásával látta el.⁴ Ezzel párhuzamosan dr. Vedres Ferenc szempontjából sorra következtek a „kellemetlen” és magyarázatra szoruló események, hiszen a múzeum munkatársainak közművelődési tevékenysége (Múzeumbarát Kör) nem szűkölt le magára a helytörténeti gyűjteményben folytatott munkára, hiszen a „Hazafias Népfront által évenként rendezett megyei honismereti táborok, a helyi könyvtárban működő könyvbarát klub vezető tagjaival folyamatos együttműködésben szervezték a község közművelődési eseményeit, vendégül láttak előadókat, helyi művészeket, népi irodalmárokat, többek között olyan személyeket is, akik a nyolcvanas években a »hírbe hozott« ellenzéki mozgalom tagjai közé soroltattak (Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Iliá Mihály)” (Kozma Huba 2008, 109).

Dr. Vedres Ferenc tsz.-elnök előtt nem tűnt fel jó színben az önálló, külön kulturális életet élő szerveződés ([Helytörténeti Gyűjtemény [Múzeumbarát

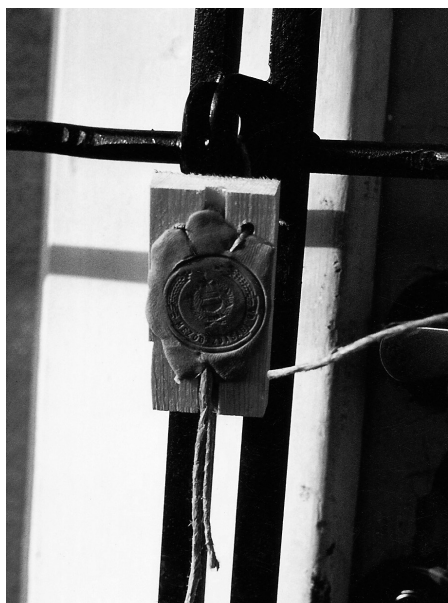

Kör,⁵ Honismereti táborok], Könyvbarát Klub), mellyel kapcsolatosan az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága ki is nyilvánította nemtetszését, főleg miután a könyvbarát klub egyre szorosabb viszonyt kezdett ápolni a lakiteleki könyvklubbal is, ahol 1985. október 22-én a művelődési házban „[...] egy mai magyar költők műveit illusztráló amatőr képzőművészeti kiállítás megnyitójára és író-olvasó találkozájára került sor [...]”⁶ (dr. Geri István 1985, 1).

A Lakiteleken történt események kiváltották az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztályának ellenérzését, ugyanis Geri István jelentése szerint a kiállítás nem szerepelt az 1985. évi megyei kiállítási tervben, illetve „[...] néhány grafika témája indokoltta tette volna, hogy a művészi szempontok figyelembevételén túl ideológiai tartalmuk miatt megtegyék (a bírálóbizottság) a szükséges intézkedéseket [...]”⁷ (dr. Geri István 1985, 1). „Az esemény szervezői az Antológia című grafikai kiállítás (Gulyás Géza, Gyöngyösi Gyöngyi és Tábory Aranka) alkotásai előkészítésével, illetve megrendezésével indították. A kiállítás rendezésében azonban figyelmen kívül hagyva az érvényes jogszabályokat, szabálytalanságot követtek el”⁸ (dr. Geri István 1985, 1).

A Kiskunmajsai Helytörténeti Gyűjtemény igazgatója, dr. Kozma Huba – aki ekkor ellátta a kiskunmajsai futballcsapat edzői tisztségét is, illetve a helyi könyvklub vezetőségében is szerepet vállalt – beszámolója alapján a fent megnevezett, „ellenforradalmi témákat” boncolgató versekről készült grafikai kiállítást⁹ a Kiskunmajsai Könyvklub 1985. december 27-én szerette volna a nagyközönség elé tárni, amely szándékot az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottságának Propaganda és Művelődési Osztálya és Kiskunmajsai városának Tanácsa sem nézte jó szemmel. Ennek következtében mindkét könyvklubot (Lakitelek, Kis-

kunmajsai), majd az eseménynek Kiskunmajsán helyet adni kívánó helytörténeti gyűjteményt is, intézményi átszervezésre hivatkozva, azonnali hatállyal bezáratta. Dr. Geri István – a Lakiteleken történt hasonló esetek elkerülése érdekében – már 1985. november 11-ei jelentésében kijelölte a központosító programot: „[...] a lakiteleki problémák racionális megoldására – más településekkel együtt – a közeljövőben kezdeményezzük általános művelődési központ kialakítását, melynek keretében az általános iskola és a művelődési ház közös intézmény lesz. Ennek során kezdeményezzük a jelenlegi közművelődési dolgozók funkciójának felülvizsgálatát [...]”. Ugyanakkor megyei segítséggel, meg-

*Aba Béla plakátkiállításának megnyitója a Múzeumban.
A képen látható Kozma Huba (a múzeum ajtajában), mellette Lezsák Sándor*

felelő szakember beállításával az intézmény tevékenységét a modern köz-
művelődési törekvéseknek megfelelően orientáljuk a természettudomány és
a gazdálkodás irányába [...]” (dr. Geri István 1985). „A kiskunmajsai ügy le-
zárására a következő intézkedéseket tesszük: 1. November 26-án 16 órakor hely-
színi tárgyalásokon kívánunk megállapodást kötni arra, hogy a kiskunmajsai
helytörténeti »múzeumot« átvesszük a megyei múzeumi szervezet keretébe.
A múzeumigazgatót, Kozma Hubát – tekintettel arra, hogy ő a Jonathán Tsz.
alkalmazottja – az átszervezéssel nem vesszük át [...]” (dr. Geri István 1985, 2).

A kiskunmajsai események pontos megismerése – így 29 év távlatából – vé-
leményem szerint lehetetlen a körülmények teljes körű áttekintése nélkül. A tör-
téntek tisztázása és a korhangulat illusztrálása szempontjából a leghitelesebb,
ha azok a személyek mondják el az eseményeket, akik az ügy közvetlen sze-
replői voltak. Így felidézzük – a levéltári forrásdokumentumok segítségével –
dr. Kozma Huba mint elbocsátott igazgató 1985-ben lejegyzett gondolatait. A hely-
történeti gyűjtemény bezárásával és az azt megelőző eseményekkel kapcsolatban
a következőkben olvashatjuk a „másként gondolkodó”-nak minősített igazgató
beszámolóját:¹⁰

„Feljegyzés 1985 kora telének korántsem öröndetes kiskunmajsai eseményeiről

Miután senki sem vállalta már, szülőfalum futballcsapatának edzői tisztét is ellátom. Közlebről jobban megismervén ezeket a fiatalokat, úgy tartottam helyesnek, sőt fontosnak, ha a megbomlott közösséget állítjuk helyre elsőként. A bajnokság első félidejének befejezése után a megtakarított étkezési pénzekből szezonzáró vacsorákat, összejöveleteket szerveztünk, s ezekre az alkalmakra olyan vendégeket is meghívotunk, akikről úgy gondoltuk, hasznosat tanulhatnak a gondjainkra bízott sportolók. A faluban már 5 éve működő könyvbarát klubot is bevonva a szervezésbe, meghívotam Zsiday István sportújságíró, a Népsport munkatársát, Balczó András, minden idők legeredményesebb sportolóját és Balog Tibor majsai származású válogatott labdarúgót, a mostani sportolók egykori játékosársát.

Egy 1985. november 13-án Nagy István nagyközségi első titkárral és Csávolszki László tanácsitkárral folytatott beszélgetés után – ekkor Balczó András közreműködésével készült Küldetés című film levetítéséről próbáltak lebeszélni – november 21-én Péter Szabó János, a pártbizottság ideológiai titkára átkéretett a munkahelyemmel szomszédos pártirodába, s ott egyebek közt közölte, hogy nem vezethetem a Balczóval esedékes másnapi találkozót. Miután kifejtettem, hogy közösségi titkokat kettesben senkivel sem melengetek, s ezt a tilalmat elmondom az érdeklődőknek, elállt eredeti teremtől, de azt kikötötte, hogy a találkozó előtt az olimpiai bajnokkal kettesben nem maradhatok. (?)

Ilyen előzmények után került sor erre a nyilvános beszélgetésre. Igaz – mivel a film nem érkezhett meg –, Balczó András a film létrejöttének körülményeiről, Kósa Ferenc alkotásának mondanivalójáról és saját sportsikereinek vallásos indíttatásáról is szót ejtett, de alkalom nyílt arra nemkülönben, hogy akárki elmondhassa ott a véleményét, esetleges ellenérzéseit. Péter Szabó János ezt meg is tette. Csakhogy a „régis szép időkre emlékeztető ingerült felszólalása a vitapartner népszerűségét növelte; olyannyira, hogy Balczó András válaszáat a mintegy százhusz fős közönség megtapsolta.¹¹ Ennek ellenére, ezzel együtt a találkozó végén nyugodt szívvel mondhattam: „hogy valóban megváltozott, türelmesebbé vált a társadalmi légkör Magyarországon, nagyon remélem, hogy ez a beszélgetés is bizonyította”.

Demokratikus kifejtésben bízó optimizmusomra a következő hét eseményei alaposan rácsáfoltak.

A Balczó-találkozót (1985. november 22.) követő szerdán a Hazafias Népfrent helyi titkára, Nigrényi László a pártbizottság és a tanács megbízásából valóságos puccsot hajtott végre a meglepődött jelenlevők tiltakozása ellenére. (A helyi gimnázium egyik tanára híven beszámol erről egy Magyar Hírlaphoz írt olvasói levélben. Dr. Debreczeni József: A kiskun krimi előzménye?) 1985. november 29-én pénteken délelőtt általános megdöbbenésre lepecsételték a kiskunmajsai helytörténeti gyűjteményt. Az ezt követő események a Magyar Hírlap december 2–3–4-ei számaiból jól nyomon követhetők. Ugyancsak e napilap december 11-ei számában Szabó Attila, a Bács-Kiskun Megyei Tanács művelődési osztályvezetője szól hozzá, s igyekszik megmagyarázni a manapság már eléggé szokatlan diktatórikus intézkedéseket. Azon túl, hogy denúciáns módon az ellenzék

(„másik oldal”) képviselőinek titulál bennünket, az osztályvezető a következőket írja 1985. december 5-én keltezett olvasói levelében: „A gyűjtemény értéke megköveteli az átvétel gondos előkészítését, különösen akkor, ha az értékek egy részét nem vették megnyugtatóan számadásba, és a gyűjtemény vezetői engedély nélküli kereskedelmet folytattak.”

Becsületsértő rágalmaszásain, szenvedélyes indulataim nem csodálkozhatunk, hiszen olvastuk eleget, hogy az ellenzékkel keményen el kell bánni, az azonban már szöveget ütött a fejünkbe, hogy honnan tudott Szabó december 5-én az értékek nyugtalanító számbavételéről, hiszen a leltár csak december 9-én kezdődött?! Vagy koncepciós perről van szó? Csakhogy még a nyilvánvaló, tettenért gyilkost is csak gyanúsítottként szólítják az ítélet előtt.

Az alapos leltár – számunkra – megnyugtató eredménnyel zárult, maradtak hát ismét az ellenőrizhetetlen vádaskodások. 1985. december 13-án pénteken egy kiskunmajsai titkári értekezleten már bejelentették Nagy István és Péter Szabó János, hogy ellenforradalmi csoportot tettek ártalmatlanná, a helyi rendőrparancsnok-helyettes, Ohat Béla megragadva az alkalmat egy kis hangulatkeltésre, arra kérte föl a jelenlevőket, hogy legyenek éberek, és ha bármit is megtudnak, értesítsék a rendőrséget. Ezek után már egyáltalán nem csodálkozhattunk azon a szomszéd faluból érkező híren, melynek forrásbuzogatói ismét: Péter Szabó János és Nagy István, miszerint ellenforradalmi fasiszta lázadás készülődött a Hazafias Népfront égisze alatt a könyvklubban, de a vezetőket szerencsére ártalmatlanná tették.

Olyannyira, hogy a könyvklub vezetőségének a pátbizottságon propagandistaként dolgozó másik tagját, Gellérfyné Faludy Évát is elbocsájtották állásából december 27-én. Ez a nap egyébként az idei hatodik múzeumi kiállításunk megnyitásának dátuma lett volna, ekkor tártuk volna a honi nyilvánosság elé a lakiteleki Gulyás Géza, Gyöngyösi Gyöngyi és Tábori Aranka mai költők verseit illusztráló grafikai kiállítást. Bűnlajstromunk így teljes. Utólag megtudtuk ugyanis, azért kellett ennyire sietni a múzeum bezárásával, mert csak így lehetett megakadályozni, hogy ezek az ellenforradalmi képek a nagyközönség elé kerüljenek.

Legfőbb kérdésünk – nyugtalanító, hiszen immár ketten fizettünk állásunkkal megbélyegzettségünkért –, hogy hol kezdődik az „ellenzékiesség” ma Magyarországon s hol Kiskunmajsán? Balczó András majsai szereplése után például szerdán Mosonmagyaróvárott szerepelt, s ezt a találkozót a Népsport meghirdette, ott a filmet is vetíthették.

Könyvklubunk több mint öt évig működött. Mi itt Kiskunmajsán oly módon igyekeztünk áttörni vidéki létünkéből adódó elszigeteltségünkön, hogy vendégeket hívtunk községünkbe, olyanokat, akik nem pletykaszinten, hanem lehetőleg első- vagy másodkézből tájékoztattak minket a közelünkben történő eseményekről. De közülük egyetlenegy sem szerepel semmiféle „ellenzéki listán” – tudomásunk szerint nincs is ilyen –, nem adtunk fórumot semmiféle „ellenséges uszításnak”, akkor hát mi a baj?! Maradt energiánk végül már arra is, hogy lakóhelyünk, -körzetünk közéletében eredményesen részt vegyünk, de arra is, hogy az itt élő úgynevezett „egyszerű emberek” gondjaira fölfigyeljünk, s helyettük – nem egy esetben a helyi párt- és állami apparátus mulasztásait pótolva – információéségünkön, bajainkon enyhítsünk. De most már ezt is a rovásunkra írják – olyan dolgokba avatkoznak, amire semmi közük –, mondják, jelentik.

A legvadabb hírek keringenek rólunk a faluban, s a rémhírterjesztőkkel sárdobálókkal szemben nekünk fórumunk sincs már.

Az egykori kiskunmajsai könyvklub tagjainak nevében lejegyezte:

Kozma Huba
Az egykori Jonathán Helytörténeti Gyűjtemény volt igazgatója,
a néhai könyvklub vezetőségi tagja, futballedző (még)¹²

Kiskunmajsja, 1985. december 29-én.

Dr. Kozma Huba beszámolóját még a levél megírása napján eljuttatta Fekete Gyulának, a Magyar Írók Szövetsége alelnökének (egyúttal az Olvasó Népert Munkabizottság elnöke), hogy tájékoztassa a Kiskunmajsán történekről. A nagy port kavart ügy kivizsgálásának érdekében Fekete Gyula rögtön, 1986. január 6-án hivatalos levélben kereste fel Romány Pált, az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának első titkárát, magyarázatot követelve a történekre:

Kedves Romány Elvtárs!

A kiskunmajsai Könyvbarát Kör és helytörténeti gyűjtemény dr. Kozma Huba vezetésével az ország egyik legeredményesebben működő közművelődési közössége volt. Megszüntetésének körülményeivel – a »Kiskun krimivel« – a Magyar Hírlap több cikkben foglalkozott, én is több forrásból tájékoztam, és ezek alapján fel kell tételeznem, hogy törvénysértő hatásköri túllépésekkel történt a múzeum bezárása, az alkalmazottak elbocsátása.

Dr. Kozma Huba följegyzésének másolatát tájékoztatásul elküldöm az MSZMP Központi Bizottságához Knopp András, a HNF (Hazafias Népfront) Országos Központjába Pozsgay Imre, az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának Romány Pál, a megyei Tanácshoz, Gajdócsi István elvtársnak.

Kérem Romány elvtársat, saját hatáskörében intézkedjék az ügy megnyugtató lezárása érdekében, legjobb belátása szerint.

Elvtársi üdvözlettel: Fekete Gyula
alelnök
az Olvasó Népert Munkabizottság elnöke¹³

Romány Pál, a levél kézhezvételétől számított hat napon belül, 1986. január 13-án zaklatott hangnemben igyekezett megnyugtani a kedélyeket. Válaszlevegében leírta Fekete Gyulának, hogy „A Magyar Hírlap néhány dologban valótlant írt, de a szövetkezet elnöke – kérésünkre – a sajtópertől elállt. Engem arról tájékoztattak, hogy senkit sem bocsátottak el a szövetkezetből, ahol eddig is alkalmazásban voltak a gyűjtemény emberei, hanem a megyei múzeum nem vette át a régieket. Szóval: Tisztázni való azért van bőven, s magam is várom

a felügyeletet végző tanács részletes vizsgálati anyagát”¹⁴ (Romány Pál 1986). A *Magyar Hírlap* 1985. december 2-ai számában „Lepecsételt múzeum” címmel megdöbbenéssel írt az eseményekről. A cikk írója interjút készített a helytörténeti gyűjtemény restaurátorával, Darányi Évával, aki elmondta, hogy Kozma Huba éppen szabadságon volt, amikor „egyszer csak jött a Jonathán ágazatvezetője, Kiss Zoltán, egy belső ellenőr és három rendész. Egyenesen hozzám: – Hol az igazgató?! – Szabadságon. Elém tettek egy levelet, amit a Jonathán elnöke, dr. Vedres Ferenc írt alá. Kátai Imre bácsinak, a teremőrnek, egyből felmondtak azzal, hogy nincs szükség a munkájára. Elolvastam, ami a nevemre szólt. Az volt benne, ha a megyei fölöttes szerv, nem jelölték meg konkrétan, hogy mire gondolnak, átveszi a múzeumot, s ha ez az ismeretlen, aki a múzeumot majd átveszi, igényt tart a munkámra, akkor az állásomban maradhatok.” Darányi Éva elmondta, hogy rögvest elindult Kozma Huba után, hogy átadja neki a tsz-elnök levelét. „Neki azt ígérték, ha munkájára az ismeretlen szerv nem tart majd igényt, akkor visszamehet majd tanítani. Nekem meg azt, hogy 3400 Ft-os fizetésem változatlanul hagyása mellett visszavesznek eredeti munkahelyemre, a Jonathán bér- és munkaügyi osztályára.” A hírlap tudósítása szerint Kozma Huba a következő módon reagált a hírre: „[...] Az, ami pénteken délelőtt történt, az számomra is érthetetlen. A közelmúltban tartottak szakmai ellenőrzést, mindent rendben találtak. Ennek ellenére lepecsételték az ajtót [...]” [A lepecsételt múzeum. *Magyar Hírlap*, 18. évf., 1985, 281. sz. [dec. 2.], 3.)

A korábbi forrásokból kiderült, hogy mint „ismeretlen megyei fölöttes szerv”-re a Bács-Kiskun Megyei Tanács Múzeum Igazgatóságára gondolt a megyei pártvezetés, ám a valós átszervezési indok megdőlt azzal a levéllel, amelyet dr. Bánszky Pál megyei múzeumigazgató 1985. december 17-én írt Romány Pálnak. A múzeumigazgató ebben alaposan részletezi, hogy 1984 őszén valóban felmerült a kiskunmajsai helytörténeti gyűjtemény megyei múzeumszervezetéhez való csatolása, pontosabban „[...] a gyűjtemény szakmai irányítása, ellenőrzése, a dolgozók beszámoltatása a Megyei Múzeumigazgatóság irányításával [...], de erre a Megyei Tanács Művelődési Osztálya felől mind ez ideig semmiféle reflexió nem érkezett hozzánk [...]. [...] Az átvételnek az egy évvel korábban történt felvetését, valamint a kiskunmajsai gyűjteménynek az 1985. november 29-ei puccsszerű bezárását indokolatlan együtt tárgyalni [...]. [...] A legfőbb sérelmünk, hogy sorozatosan nem vontak be bennünket az intézkedések előkészítésébe. 1. 1985. november 26-án a Jonathán TSz. elnöke, a Bács-Kiskun Megyei Tanács művelődési elnökhelyettese és a kiskunmajsai PB. (Pártbizottság) illetékesei megállapodtak a gyűjtemény átadásában, november 29-ei lezárásában stb.

A gyűjteményt „átvevő” megyei múzeum igazgatóságát erre sem hívták meg, s az intézkedésről csupán 1985. december 2-án reggel 8 órakor szereztem tudomást, amikor már a *Magyar Hírlap*ban is megjelent az első cikk. [...] Sorozatos mellőzésünkől következett az is, hogy november 29-én, a kiskunmajsai Helytörténeti Gyűjtemény lezárásnak a napján az onnan bennünket felkereső

restaurátornak (Darányi Éva) azt mondhattam, hogy nem tudok az egészből semmit [...] [...] A november 26-ai döntés részleteit nem kellően átgondoltnak tartom. (Pl. a november 29-ei bezárás, leltározás kezdetének december 2-ai kezdése anélkül, hogy tudtunk volna róla, továbbá az ott dolgozók szakképzettsége hiányának hangsúlyozása.) Véleményem szerint ha a Helytörténeti Gyűjtemény vezetője valamilyen okból nem felel meg – mivel félmondatos utalások azóta is történnek –, a volt »tulajdonos«, illetve a helyi PB. illetékesei a vezetővel szemben támasztott hármas követelmény alapján el kellett volna végezzék az értékelést. Mi nem rendelkezünk kellő tapasztalatokkal a gyűjtemény volt vezetőjének a megítéléséhez, s ezt a helyieknek indokolt végrehajtani. Nagyon szeretnénk, hogy a múzeumi szervezetet érintő és előkészítést igénylő munkákban a jövőben közreműködhessünk, s közös erőfeszítéssel talán csökkenteni tudjuk a hibaforrásokat”¹⁵ (dr. Bánszky Pál 1985).

A múzeumigazgató levele megadja a választ arra, hogy dr. Kozma Huba feljegyzéseiben és a sajtóban megjelent tényállások szerint valójában egy „elhárítási akció” áldozata lett a kiskunmajsai Helytörténeti Gyűjtemény és az ott dolgozó alkalmazotti csoport. Hogy dr. Bánszky Pál miért nem kapott időben információkat a készülő eseményekről, és miért csak utólagosan vonták be a történetekbe a Megyei Múzeumigazgatóságot? Erre a kérdésre a választ újfent Laki-teleken kell keresni, hiszen az ott felállított kiállítást (1985. október 22. Antológia, Művelődési Ház, Lakitelek) „[...] 1985. szeptember 13-án Bánszky Pál és Pap Gábor művészettörténészek (mindketten szerepelnek a szakértői névjegyzékben [a kiállításon]) válogatták ki a Művelődési Ház igazgatójának [Gyöngyösi György] felkérésére. A válogatást végzők – nyilatkozatuk szerint – nem tudták, hogy a kiállítás időzített anyag lesz, viszont néhány grafika témája indokoltá tette volna, hogy a művészi szempontok figyelembevételén túl ideológiai tartalmuk miatt megtegyék a szükséges intézkedéseket [...]”¹⁶ (Geri István 1985, 2). A jegyzőkönyvben olvasottak alapján megállapítható tehát, hogy Bánszky Pál a megyei pártbizottság által felállított megbízhatatlan személyek csoportjába került azzal, hogy engedélyezte az „ideológiai tartalmában a pártra veszélyes” grafikák kiállítását. Így abszolút érthető, hogy miért nem kapott információt a párt „művelődéspolitikai” tervéről.

Az elhibázott, diktatórikus megnyilvánulás időlegesen tehát megoldást kínált az állampárt szempontjából a problémás ügy kezelésére, ám dr. Kozma Huba „hadnagy” már ekkor is tudta, hogy ha ezt a csatát el is vesztette, a háború megnyerésére még van esélye. Így is történt, négy év múlva, 1989-ben a majsai Helytörténeti Gyűjtemény korábban elbocsátott dolgozóit rehabilitálták. „A régi-új munkatársak ott folytatják, ahol kényszerűen abbahagyták” (Kozma Huba 2008, 111), „levert” forradalmuk tüze pedig éltető erőként lobog azóta is mindennapjaikban.

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1986. július 1-jei ülésén elhangzott, megbiztosnak tűnő Kádár János-beszédben vázolt helyzetkép egy évvel a majsai eset után még helytállóknak tűnt, ám 1989 tavaszára világhosszá vált, hogy „a rend-

szer és a politika sem bírta el, hogy itt-ott három tucat ember szájaskodott”, „a rendszer nem bírta el azt a kis szelepet már bizonyos kérdésekben sem” (Csizmadia Ervin 1995, 293).

JEGYZETEK

- 1 A Konecsni György Helytörténeti Gyűjtemény webfelülete: http://www.konecsni.hu/?page_id=103
- 2 Az 1982. november 24–26. között Kecskeméten megrendezett „A Szocialista átalakulás falun” című országos elméleti konferencia utolsó napján a részt vevő tagok Romány Pál, az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottságának első titkára vezetésével ellátogattak a megye kiemelkedő átszervezési eredményeivel rendelkező településeire (Tiszakécske, Kecel, Kiskunmajsa). A látogatásokra a Bács-Kiskun megyei Lapkiadó vállalat Strasszer András és Méhesi Éva propagandafotóira épülő településtörténeti (gazdaság, ipar, kultúra) ismertetőt adott ki, amelyet Heltai Nándor szerkesztett nyomdakész állapotra. A település történeti összefoglalója Csík Antal – KOZMA Huba – TAKÁCS András: *Kiskunmajsa története* című kötete (Kecskemét, 1981, 175) alapján készült el.
- 3 Gyűjteményből múzeum. *Petőfi Népe*, 37. évf., 1985., 48. sz. (dec. 13.), 3.
- 4 A gyűjteményben bemutatásra került kiállítások közül dr. Kovács László kiskunmajsai főorvos képgyűjteményét (1981. VIII. 17. XIX. századi magyar festők, 1981. szeptember 22. XX. századi magyar festők), a helyi képzőművész, Konecsni György (1981. XI. 8.), Gy. Szabó Béla (1982. X. 24, 1984. XII. 29.) és Járitz Józsa (1982. VII. 15. és 1983. XI. 19.) munkáit. A gyűjteményben helyet kaptak többek között a környék néprajzi gyűjtői (Csík Antal, 1985. III. 15., Gaál Miklós, 1984. VIII. 14., VIII. 14., Fodor Ferenc, 1982. V.1., dr. Bicskei Rezső, 1982. II. 23.), kortárs képzőművészei (Paizs Éva 1985. XI. 3., Seres Sándor 1984. V.1., Gyöngyösi Györgyi és Gulyás Géza 1984. V. 27.), Konecsni György, illetve a határon túliak bemutatásában is mecénatúrát vállalt az intézmény (Páll Antal keramikus, 1981. V. 1. és 1983. VIII. 28., Plugor Sándor grafikus, 1983. I. 23., Molnár János kecskeméti gyűjtő erdélyi néprajzi gyűjteménye, (Kozma Huba 2008, 107–108).
- 5 PÉTERNÉ Fehér Mária és MIKOLAJCSIK Lászlóné által összeállított *Egyesületek iratai a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában (1651) 1824–1950 (1979)* 7. számú kiadványának előszavában egyesületek és körök mibenlétét, működését tárgyalják. Az egyesületek, körök, klubok az alapszabályban meghatározott célra létrehozott, az államtól független, önkéntesekből szerveződött társulások voltak. Elsődleges céljuk nem lehetett gazdasági, vállalkozási tevékenység, így ettől eltérő céllal jöhettek létre egyesületek, körök (érdekvédelmi, kulturális, közösségi és sport). Ezek közé a kulturális egyesületek és körök közé tartoztak a főszóvegben említett szerveződések, amelyek a „kör” formációban már veszélyt jelentettek a szocializmus központosított szervezetére. Pontosan ezért 1948 őszén – az MDP megalakulásakor – a művelődésben jelenlevő reakció felszámolása ügyében sor került számos, főleg a Parasztpárt és a Kisgazdapárt tagságát összefogó kör, egyesület felosztatására. Az olvasókörök és egyesületek többségét 1949-ben belügyminiszeri rendelettel oszlatták fel, ezek után a helyi kezdeményezéseknek a politika nem engedett teret. A Hazafias Népfront lett az a pártszerv, amelynek össze kellett fognia a közművelődési tevékenységeket, ám az állampárt által szült gyermek az 1980-as évekre több fronton teret engedett a közösségi érdek érvényesítésének, amely tulajdonképpen a Kádár-rendszer bukásához is vezetett.
- 6 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (Továbbiakban: MNL BKML) XXXV. 1. MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága, Propaganda és Művelődési Osztály iratai (továbbiakban: PMO). IV. 13. a. 89. d. 88-4/1985. Könyvtárak, levéltárak, múzeumok műemlékvédelem. Dr. Geri István, a Bács-Kiskun Megyei Tanács elnökhelyettesének Romány Pálhoz címzett jelentése.
- 7 Uo.

- 8 Uo.
- 9 A kiállításon Gyöngyösi Gyöngyi, Gulyás Géza és Tábori Aranka illusztrációinak témáját adó költők közül kiemelem Márai Sándort, Csoóri Sándort, Tollas Tibort, Nagy Gáspárt és Illyés Gyulát. (Az eseményen 12 költő vett részt.)
- 10 A Helytörténeti Gyűjtemény körül kialakult helyzet csakis az érintett személyek beazonosításával érthető meg.
- 11 Dr. Geri István, a Bács-Kiskun Megyei Tanács elnökhelyettesének Romány Pálhoz címzett jelentésében cáfolja dr. Kozma Huba leírását, amely önmagában is, illetve a későbbi megállapítások alapján is valótlan számadatokat és hamis hangulatjelentést tartalmaz: „[...] 3) Tájékoztattam a 22-én Kiskunmajsán megrendezett Balczó-élménybeszámoló körülményeiről. Mintegy 60 érdeklődő, zömmel sportoló vett részt a találkozón. A résztvevők elégedetlenek voltak, mert a várt sportélmények helyett vallási okfejtésekkel traktálta őket Balczó. A film nem érkezett meg, amire Balczó azt a megjegyzést tette, hogy ez már többször előfordult vele [...]” (MNL BKML XXXV. I. PMO. VI. 13. a. 86. d. 57-4/1985, 1).
- 12 MNL BKML XXXV. I. PMO. VI. 13. a. 86. d. 57-4/1985. Dr. Kozma Huba beszámolója a Kiskunmajsán történekről.
- 13 MNL BKML XXXV. I. PMO. VI. 13. a. 86. d. T-7/1986. Fekete Gyula, a Magyar Írók Szövetsége (Továbbiakban: MISZ) alelnökének levele Romány Pálnak.
- 14 MNL BKML XXXV. I. PMO. VI. 13. a. 86. d. T-7/2/1986. Romány Pál, a megyei első titkár válaszlevele Fekete Gyula (MISZ) alelnöknek.
- 15 MNL BKML XXXV. I. PMO. VI. 13. a. 86. d. T-159/2/1985. Dr. Bánszky Pál megyei múzeumigazgató levele Romány Pálnak.

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

- A lepecsételt múzeum. *Magyar Hírlap*, 18. évf., 1985, 281. sz. (dec. 2.), 3.
- Csík Antal – KOZMA Huba – TAKÁCS András: *Kiskunmajsja története*. Kecskemét, 1981, Kiskunmajsja Nagyközség Tanácsa.
- CSIZMADIA Ervin: *A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988)*. Dokumentumok. Budapest, 1985, T-Twins.
- Gyűjteményből múzeum. *Petőfi Népe*, 37. évf., 1985, 48. sz. (dec. 13.), 3.
- Ferenc napjának hajnalán. A kiskun krimi halottja? *Magyar Hírlap*, 18. évf., 1985, 283. sz. (dec. 4.), 6.
- HELTAI Nándor: *Kiskunmajsja*. Kecskemét, 1982, Bács-Kiskun megyei Lapkiadó Vállalat, 82.
- KOZMA Huba: A kiskunmajsai múzeumi végvárról. In: *Műtárgyak között*. Szerk.: BÁNKINÉ Molnár Erzsébet. Kecskemét, 1985, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete (Farkas Lajos).
- Lakitelek, 1987. A magyarság esélyei. A tanácskozás hiteles jegyzőkönyve. Szerk.: AGÓCS Sándor és MEDVIGY Endre. Lakitelek, 1991, Antológia Kiadó–Püski.
- Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára XXXV. 1. MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága, Propaganda és Művelődési Osztály iratai, IV. 13. a. Könyvtárak, levéltárak, múzeumok, műemlékvédelem.
- PÉTERNÉ Fehér Mária – MIKOLAJCSIK Lászlóné: Egyesületek iratai a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában (1651) 1824–1950 (1979), 7. Kecskemét, 2003, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (dr. Szabó Attila).

KÉPEK

Forrás: Konecsni György Helytörténeti Gyűjtemény, Kiskunmajsja. (77., 78., 79. oldal.)